

נספח צא

הסיפור 'החליל' –

המקור לסיפור נמצא בספר קבוצת יעקב, לרב יעקב מרגליות, פרעמישלא תרנ"ו, דף גג ע"א (גם הובא על ידי גדליה נגאל בחוברת גדולים מעשה צדיקים, שנת תשנ"ב, עמ' 23, אות יט. ע"ש במבוא אודות מחבר הקובץ); ובספר קהל חסידים החדש, לבוב תרס"ו, סימן יח: "איש כפרי אחד שהיה מתפלל תמיד ימים נוראים בבית מדרשו של הבעש"ט ז"ל היה לו ילד אחד אטום לב מאד ולא היה יכול לקבל את צורת האותיות ובפרט לומר שום דבר שבקדושה ולא היה אביו לקחו עמו בימים נוראים העירה יען כי אינו יודע מאומה, וכאשר נעשה בר מצוה לקחו עמו על יום הכפורים שיהיה אתו עמו לשמרו שלא יאכל ביום הקדוש לחסרון ידיעתו והבנתו, והילד היה לו חליל שהיה מחלל תמיד בעת ישבו בשדה לרעות את הצאן והעגלים ולקח אתו עמו בכיס בגדו את החליל ואביו לא ידע מזה. הנער היה יושב כל המעת לעת הקדוש בבית המדרש ואינו יכול לומר מאומה. בעת תפילת מוסף אמר לאביו: יש אתי עמי החליל שלי ואני רוצה מאד ליתן קול על החליל. ונתבהל אביו מאד וגער בו ואמר לו: השמר לך ושמור נפשך מאד לבל תעשה את הדבר הזה. והוכרח להתאפק. בעת תפילת מנחה אמר לו עוד הפעם: אבי, הרשיני ליתן קול ולחלל בחליל שלי. וקלל אותו קללה נמרצת והזהיר בו אזהרה רבה לבל ירהיב בנפשו חלילה לעשות כזאת, ולא סי' יכול ללקחו מיד הנער יען כי הוא מוקצה. אחר תפילת המנחה אמר לו עוד הפעם ובקש מאביו: יהיה מה, הרשיני נא לחלל איזה קול. וכאשר ראה אביו תשוקתו מאד וכי נכספה נפשו מאד לחלל, אמר לבנו באיזה מקום אתה מחזיק את החליל והראה לו ולקח אביו בידו את הכיס והחזיק ידו על הכיס והחליל לשמור לבל יקחנו לחלול עמו וכן התפלל תפילת נעילה וידו מחזקת את כיס בגד הנער עם החליל. באמצע התפילה שמט הנער בחוזק רב את החליל מתוך הכיס ומיד אביו ונתן קול עצום בהחליל, ותמהו כל השומעים, והבעש"ט אחרי הקול הזה קיצר מהרגלו, ואמר אחר התפילה: הנער הזה עם קול חלילתו העלה כל התפילות והיקל מעלי. ואמר סיבת זה, כי הוא אינו יודע לומר מאומה וכאשר כל היום הקדוש ראה ושמע רבה תפילת ישראל וניצוץ קדשו בערה בו כמו אש ממש, והיודע יכול להלביש תבערת הקדושה והתשוקה בתיבת התפילה לפניו יתברך, אך הוא אינו יודע מאומה ולא מצא בעצמו לרוות צמאונו רק לחלל בחליל

לפניו יתברך, רק שאביו מנעו ואש תשוקתו בערה בו בכל פעם יותר עד כלות נפשו ממש ובחוזק תשוקתו חילל באמיתת נקודת לבבו בלא שום פנייה רק נקי לשמו יתברך, ורחמנא לבא בעי והבל פיו הנקיה נתקבל מאד לרצון לפניו יתברך ועל ידי זה העלה כל התפילות".

הסופר ש"י עגנון העתיקו בספרו ימים נוראים, עמ' שסט.
 אנו מוצאים את הסיפור הזה גם בספריהם של 'המשכילים': אצל מיכה יוסף בן גוריון (ברדיצ'בסקי), ממקור ישראל, מהדורת תשכ"ו, עמ' שי (על השינויים שערך בסיפור זה ראה בספרו של שמואל ורסס, סיפור ושורשו, עמ' 116-117); ואצל מרטין בובר, אור הגנוז – קובץ סיפורי חסידים, שנת תשכ"ה, עמ' 87.

הסופר שלום אש שינה את גירסת החליל – בשריקה, עי' 'הצדיק הכפרי', בתוך כתבי שלום אש, אודיסה תרע"ג, עמ' 89-92; מובא גם בספר המועדים, בעריכת ד"ר י.ל. ברוך, חלק א, עמ' 122.

בספרי חב"ד הובא סיפור זה בשינוי ניכר, כאשר הנער אינו משתמש בחליל אלא קורא 'קוקוריקו', – עי' רבי יוסף יצחק שניאורסון, תורת החסידות, קונטרס מז; הובא גם בספרו של הרב אברהם חנוך גליצנשטיין, ספר התולדות – רבי ישראל בעל שם טוב, בהוצ' קה"ת, עמ' 76: "עובדה הוה בימי מורנו הבעש"ט, אשר היה קטרוג של כליה רחמנא לצלן על אחת הקהילות. וכשראה מורנו הבעש"ט את כובד המצב הירבה בתפילה ובתחנונים בראש השנה וביום הכיפורים. ויהי בעת תפילת נעילה הכירו התלמידים הקדושים בתפילת מורנו הבעש"ט אשר מצבו של הקטרוג רחמנא לצלן הוא רציני במאוד, ויתאמצו גם הם בתפילות ותחנונים בבכיות עצומות מעומקא דליבא. כראות מתפללי בית הכנסת בעזרת ישראל ובעזרת נשים אשר מורנו הבעש"ט ותלמידיו הקדושים מתאמצים בתפילתם, וכשמעם זעקתם בקול מר צורח בבכיות ובתחנונים, נשבר לבם בקרבם ויבכו גם הם בתפילתם. כשראו שכבר הגיע זמן תפילת ערבית ומורנו הבעש"ט ותלמידיו הקדושים עודם עומדים על עמדם מתחזקים ומתאמצים בתפילתם, הבינו כולם כי המצב נורא הוא, ויבכו האנשים והנשים מעומק נקודת לבבם בבכיות עצומות ויהי רעש גדול. זה כמה שנים, אשר בחור עברי בן כפר רועה צאן ובקר, בא לו לימים הנוראים לבית הכנסת של מורנו הבעש"ט, ובהיותו בור גמור היה עומד מקשיב ומסתכל בפני החזן באין אומר ודברים. ככפרי היה רגיל בקול הבהמות, העזים, הכבשים, הציפורים והעופות, והחשוב ביניהם היה אצלו קול התרנגול בקריאתו, ובראותו ההתרגשות הגדולה אשר

בבית הכנסת ובשמעו הבכיות בעזרת ישראל ובעזרת נשים, והצעקות הנוראות, הנה גם לבבו נשבר בקרבו, ויקרא בקול גדול: קוקי-רעקא-האן, אבינו שבשמים רחם (ג-ט האב רחמנות). בהישמע בבית הכנסת קול הקורא כתרנגול, נבהלו העומדים בעזרת ישראל ונפחדו השומעות בעזרת נשים, ולא ידעו מי הוא הקורא, וכשמעם הצעקה 'אבינו שבשמים רחם', ראו כי הבחור הכפרי השמיע קולו. אחדים מהמתפללים שעמדו ליד הכפרי גערו בו להשתיקו וחפצו לגרשו, ויאמרו להם: אם אנכי יהודי, ואלקיכם הוא גם אלוהי שלי. השמש הזקן ר' יוסף יוזקפא הרגיע את רוחם של המתפללים, ויאמר להכפרי כי ישאר על מקומו כבתחילה. כעבור רגעים אחדים אחרי המאורע עם בן הכפרי, נשמע קולו של מורנו הבעש"ט, ואחריו התלמידים הקדושים הממהרים לסיים תפילת השמונה עשרה בנעילה, ופני קודש הבעש"ט נהרו מגיל. בנעימה מיוחדת התחיל מורנו הבעש"ט חזרת הש"ץ בתפילת נעילה, ובהתעוררות מיוחדת אמר פסוקי היחוד שמע ישראל, ברוך שם, ה' הוא האלקים. וישיר מורנו הבעש"ט שירי שמחה. כשבת מורנו הבעש"ט עם תלמידיו הקדושים בסעודת מוצאי יום הכפורים הואיל לספר כל פרטי הקטרוג רחמנא לצלן שהיה – לא עלינו – על עדה בישראל, וכאשר התאמץ בתפילתו לעורר רחמי שמים על העדה, פגש רחמנא לצלן קטרוג גדול עליו, אשר על אשר משתדל להושיב בני ישראל בכפרים ובפרשת דרכים, אשר יכולים ללמוד חס וחלילה משכניהם. כשהתחילו לבדוק במעשיהם ומצבם של אנשי הכפר, ראיתי שהמצב קשה מאד והייתי בכל רע, אך לפתע פתאום נשמע במרום קול קריאתו של בן הכפר התם, קוקו-רעקא-האן, אבינו שבשמים רחם! אשר קריאה תמימה זו גרמה קורח רוח למעלה עד רום המעלות, ובטלו הקטרוגים מעל העדה ומעלי."

ע"ע ניתוח הסיפור אצל גדליה נגאל, הסיפורת החסידית – תולדותיה ונושאייה, עמ' 247; אלשטיין יואב, מעשה חושב, עמ' 11-37; הרב יצחק גינזבורג, אור ישראל, חלק ב, עמ' קצה-ר.